

פענוח הערות ומראי-מקומות.

תולדות שיחה ב.

*****

פרשתינו כח, א-ה. ויקרא יצחק אל-יעקב ויברך אתו ויצוהו ויאמר לו לא-תקח אשה מבנות כנען: קום לה פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח-לה משם אשה מבנות לבן אתי אמך: ואל שדל יברך אותך ויפרך ויבגד ויהיימ לקהל עמים: וימול-לה את-ברכת אברהם לה ולזרעה אתה לרשתה את-ארץ מגריד אשר-נתן אלהים לאברהם: וישלח יצחק את-יעקב ויגלה פדנה ארם אל-לבן בן-בתואל הארמי אתי רבקה אם יעקב ועשו:

פרש"י ד"ה את ברכת אברהם - שאמר לו ואעשה לגוי גדול והתברכו בזרעה יהיו אותן ברכות אמורות בשבילך – ממך יצא אותו הגוי נאותו הנרע המברך:

*****

טו, יח) נמי לא שייך לפרש, כי נתינת הארץ היא מתנה ולא ברכה (כ"ה ברא"ם):

פרשתינו כז, כח-כט. וימול-לה האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ומירש: געבדוה עמים (וישתחו) [וישתחו] לה לאמים הנה גביר לאחיה וישתחוו לה כגוי אמך ארביה ארור ומברכיה ברוי:

לך לך יג, טז. ושמתי את-זרעך כעפר הארץ אשר א-ם יוכל איש למנות את-עפר הארץ גס-זרעך ימנה:

10 וירא כב, יז. ושמתי את-זרעך כעפר הארץ אשר א-ם יוכל איש למנות את-עפר הארץ גס-זרעך ימנה:

לך לך טו, ה. ויוצא אלו החוצה ויאמר הבט-נא השמימה וספר הכוכבים אסתוכל לספר אתם ויאמר לו פה יהיה זרעך:

חיי שרה כד, ס. ויברכו את-רבקה ויאמרו לה אחתנו את הני לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו:

1 פרשתינו כח, ד. וימול-לה את-ברכת אברהם לה ולזרעה אתה לרשתה את-ארץ מגריד אשר-נתן אלהים לאברהם:

3 לך לך יב, ב. ואעשה לגוי גדול ואברכה באגדלה שמך והנה ברכה:

4 וירא כב, יח. והתברכו בזרעה כל גויי הארץ יעקב אשר שמעת בקלי:

5 רלב"ג עה"פ. הנה זה האל יברך אותך ויפרך וירבך בדרך שתהיה לקהל עמים ויתן לך ברכ' אברהם כי ממך יהיה הזרע אשר ייעד הש' יתע' לאברהם שיירש הארץ.

8 גו"א. שאמר לו ואעשה לגוי גדול. פירוש כי בשאר ברכות "ואברכה מברכך" (לעיל יב, ג) שהוא נאמר על אברהם – איך יתן אותו ליעקב, אלא מה שאמר "ואעשה לגוי גדול" (שם שם ב) אתה תהא אותו גוי גדול. וכן "והתברכו בזרעך" (שם שם כב, יח). ועל נתינת הארץ (שם

רש"י ד"ה את היי לאלפי רבבה. את ונרעה תקבולו אותה ברכה שנגמר לאברהם בהר המוריה והרבה ארבה את זרעה וגו', יהי רצון שיהא אותו הנרע ממך ולא מאשה אחרת:

(11) לך לך יז, כ. ולישמעאל שמעתיך הנה | ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונמתיו לגוי גדול:

(12) לך לך טז, י. ונאמר לה מלאך הנה הרבה ארבה את זרעה ולא יספר מרב:

(13) פרשתינו כו, ד. והרביתי את זרעה פכוכבי השמים ונמתיו לזרעה את פליהארצת האל והתברכו בזרעה כל גוני הארץ:

(14) שם פסוק ג. גור בארץ הזאת ואהנה עמך ובארבע פיילך ולזרעה אתם את פליהארצת האל בהקמתו את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך:

(15) מזרחי. את ברכת אברהם שאמר לו ואעשך לגוי גדול כו' והתברכו בזרעך. יהיו אותן הברכו' האמורין בשבילך ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך. דאל"כ ויתן לך כברכת אברה' מבעי ליה לא את ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו ונתנה לזה ולפיכך הוכרח לפרש שיהיו אותן הברכות עצמן האמורות לאברהם בשבילך שממך יצא אותו הגוי המבורך והא דלא פירש את ברכת אברהם לירושת הארץ שיתננה לו ושיזכה בה הוא מכל שאר בניו שאעפ"י שנא' לו בדרך כללות לזרעך אתן את הארץ לא יזכה בה אלא הוא כדכתיב בתריה לרשתך את ארץ מגוריך אשר נתן אלהים לאברהם משום דירושת הארץ מתנה היא ולא ברכה:

באר יצחק. הנה לא אמר הכתוב ויברך אותך את ברכת אברהם או יתן עליך את ברכת אברהם דזה משמעו שתתברך גם אתה באותן הברכות שנתברך אברהם אבל אמר ויתן לך את ברכת אברהם ולשון זה משמעו, שלוקח מזה ונותן לזה ולפיכך הוכרח רש"י ז"ל לפרש. שכוונת המאמר שיהי' בשבילך ברכת אברהם. כי ברכת אברהם היא באמת איננה הנוגעת לעצמו רק הנוגעת לזרעו. והוא התפשטות ורבויו זרעו וברכת זרעו היא ברכתו ולכן אמר ויתן לך את ברכת אברהם. ר"ל שאין הברכה לאברהם בעצם רק לזרעו ולפי שברכת אברהם יכולה להתקיים באחר מן זרעו. ולכן אמר ויתן לך הברכות ההם שיתקיימו בך. וכתב הרא"ם ז"ל וז"ל והא דפרט רש"י ז"ל בברכת אברהם. רק רבויו הזרע.

ולא גם ירושת הארץ. שהרי אף זה גאמרה לאברהם. היינו משום דירושת הארץ אינה ברכה רק מתנה עכ"ל. וכוונתו ז"ל נראה לי. ששם ברכה אינו נופל אלא בדבר שיתכן בו הריבוי והמיעוט כמו חיים ועושר ונכסים וכבוד וכדומה עוד אבל ירושת הארץ אינו נופל בו ריבוי ומיעוט. אבל עיקר שאלתו לא הבינותי. שהרי הכוונה שממנו יצא הזרע אשר ברכת אברהם הוא בשבילו וא"כ הרי כל הברכות בכלל ולמה זה יצטרך רש"י ז"ל לפרוט מהות הברכה. וגם רבויו הזרע לא פרט רש"י ז"ל. רק שכתב ממך יצא אותו הגוי המבורך ור"ל שאליו יתייחס ברכת אברהם הידועה וא"צ לפרש עוד יותר. ופשוט.

(17) לך לך טו, יח. ביום ההוא פרת יונה את אברהם ברית לאמר לזרעה נתת את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר הפרת:

רש"י ד"ה לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשויה:

בראשית רבה פרק מד, כב. ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמר (בראשית טו, יח), רבי יודן ורבי יוחנן בן זכאי ורבי עקיבא, חד אמר העולם הנה גלה לו אכל העולם הבא לא גלה לו, ואוחרנא אמר אהד העולם הנה ואהד העולם הבא גלה לו, רבי רבקה אמר רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא, חד אמר עד היום הנה גלה לו, ואוחרנא אמר עד היום ההוא גלה לו. (בראשית טו, יח): לזרעה נתתי וגו', רב הונא ורבי דוסתאי בשם רבי שמואל בר נחמן אף מאמרו של הקדוש ברוך הוא מעשה, שנגמר: לזרעה נתתי, אתן את הארץ הזאת אין פתיב פאן, אלא נתתי את הארץ הזאת. רבי יודן בשם רבי אבא בר פהנא אמר (תהלים קז, ב): יאמרו גאולי ה', אשר הוא גואלם לא נאמר, אלא אשר גאלם. אמר רבי אבון פי פודה ה' את יעקב אין פתיב פאן, אלא (ירמיה לא, י): פי פדה ה' את יעקב. רבנן אמרי (זכריה י, ח): אשרקה לקם ונאקבצם. פי אפדס אין פתיב פאן, אלא פי פדיתים. אמר רבי יהושע (ישעיה ד, ה): ויברא ה' על כל מכוון הר ציון, אין פתיב פאן, אלא וברא, פבר היא ברואה ומתקנת.

לקוטי שיחות חלק טו עמוד 204. לדעת המדרש איז דער ברית בין הבתרים איז געווען די "מעשה" הנתינה דורך אמירת הקב"ה, און ס'איז דאן נקנה געווארן צו אברהם ולזרעו אחריו גאנץ ארץ ישראל וואס דאס איז אויך מתאים מיט דעם מאמר הירושלמי אז "לזרעך נתתי" איז ניט א הבטחה, נאר "כבר נתתי" - עס

באלאנגט צו די אידן נאך איידער זיי זיינען אריין אין א"י; און אזוי אויך - מיט דעם וואס די גמרא זאגט להלכה אז "ארץ ישראל מוחזקת היא", "ירושה היא לכם מאבותיכם" משא"כ לויט רש"י האט אמירת הקב"ה ניט אויפגעטאן די "מעשה" הנתינה בפועל ממש, אז א"י זאל פון דעמולט אן באלאנגען צו אידן; ס'איז נאר אז "אמירתו של הקב"ה) כאלו היא עשויה".

18) ויחי מח, ג. ויאמר יעקב אל-יוסף אל שני נראה- אלי בלוז בארץ כנען ויברך אתי:

19) ויצא כח, יג. והנה יהנה נצב עליו ויאמר אגני יהנה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתגנה ולנצחה:

רש"י ד"ה שכב עליה. קפל הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שנתהא נוחה לכבש לבניו קד' אמות שנה מקומו של אדם (חולין שם):

24) שפתי חכמים. ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך. דאי לא כן ויתן לך ברכת אברהם מבעי ליה לא את ברכת אברהם דמשמע שנטלה ממנו ונתנה לזה. ומה שלא פירש את ברכת אברהם לירושת הארץ שיזכה בה הוא יותר מכל שאר בניו משום דירושת הארץ מתנה הוא ולא ברכה. [רא"ם]:

25) פרשתינו כו, ב-ד. ויאמר הנה-נא זקנתי לא תעתי יום מותי: ועתה שא-נא כל-יך תליה וקשתך וצא השדה וצודה לי (ציידה) [ציד]: ונעשה-לי מטעמים כאשר אתקבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות:

26) פרשתינו כו, א-ה. ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר הגה בימי אברהם ויגלו יצחק אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה: ויקרא אליו יהנה ויאמר אל-תירד מצרמה שכן בארץ אשר אמר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה עמך ובארצך כיי-לך ולנצחה אתו את-כל-הארצות האל נתקמתל את-השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך: והרביתי את-נרעך ככוכבי השמים ונתתי לנרעך את כל-הארצות האל והתברכו בנרעך כל גוני הארץ:

לעקב אשר-שמע אברהם בקלי וישמר משמרתי מצותי תורתתי:

27) פרש"י ד"ה אל תרד מצרימה. שהיה נעתו לרדת מצרמה, כמו שגיד אבי בימי הרעב; אמר לו: אל תרד

מצרמה, שאמה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ פדאי לה:

28) וירא כב, ית. והתברכו בנרעך כל גוני הארץ לעקב אשר שמעת בקלי:

29) חזקוני. לרשתך את ארץ מגריך מאחר שלא תקח אשה מארץ כנען שהם עבדים כמו שצוה לי אברהם אבי.

30) חזקוני פסוק ג. ואל שדי מי שיש די באלהותו לכל הבריות יברך אותך אר"א אין קיום השטר אלא בחותמיו לפיכך ברכו אחר ברכת ויתן לך פעם אחרת מדעת היא ברכת ואל שדי יברך אותך היא קיום השטר שלא יאמרו במרמה לקח יעקב את הברכות.

מדרש לקח טוב. ואל שדי יברך אותך. א"ר אלעזר אין קיום השטר אלא חותמיו. שלא יאמרו במרמה לקח יעקב את הברכה.

בראשית רבה פרק סז, יב. ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו (בראשית כח, א), רבי אבהו אמר לפי שהיו הברכות מפקקות בידו, והיכן נתאוששו בידו, כאן, ויקרא יצחק אל יעקב. אמר רבי אלעזר אין קיום הגט אלא בחותמיו, שלא תאמר אלולי שרמה יעקב באביו לא נטל ברכותיו, תלמוד לומר: ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו, אמר רבי ברכיה משל לכן מלכים שהיה חותר לאביו לטל לטרא אחת של זהב, אמר לו למה במטמוניות בוא נטל לך בפרהסיא, ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אתו. ויצוהו, הנהירו על בנות ענר אשכול וממרא. (בראשית כו, ז): וישמע יעקב אל אביו ואל אמו, הדיא הוא דכתיב (משלי כא, ב): כל דרך איש אשר בעיניו, כל דרך איש אשר בעיניו זה שמשון, (שופטים יד, ג): ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. (משלי יב, טו): ושמע לעצה חכם, זה יעקב. וישמע יעקב אל אביו ואל אמו ויגלו.

יפה תואר שם. ת"ל ויקרא יצחק אל יעקב. ואע"ג דר"א גופיה אמר לעיל שבאומרם גם ברוך יהיה קיים הברכות. י"ל דהתם אמר לפני עשו אשר שמע את הדברים והכא איצטריך ליעקב שלא שמע הדברים אז:

בראשית ב, ח. וישע יהנה אלהים גו-בעדן מקדם נישם שם את-האדם אשר יצר:

רש"י ד"ה מקדם. במנחחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר, הרי כבר כתב ויברך את האדם וגו', ראיתי בבריתא של ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות

34) לך לך יב, ב. ואַעֲשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּה שְׁמִי וְהָיָה בְרַכָּה:

רש"י ד"ה ואעשך לגוי גדול. לפי שהַדָּרָךְ גוֹרְמֵת לְשִׁלְשָׁה דְבָרִים, מְמַעֲטֵת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וּמְמַעֲטֵת אֶת הַמָּמוֹן וּמְמַעֲטֵת אֶת הַשָּׁם, לְכַד הַזְקָק לְשִׁלְשָׁה בְּרָכוֹת הַלְלוֹ, שֶׁהִבְטִיחוּ עַל הַבָּנִים וְעַל הַמָּמוֹן וְעַל הַשָּׁם:

35) אלשיך לעיל פסוק ג. ואל שדי כו'. הדרך ממעטת ג' דברים ממעטת את הממון ופריה ורביה והשם. עוד ד' היה אפשר יירא יעקב מאד והיא כי הלא עשו נשאר בא"י והוא עוזב אותה. פן תהיה לעשו למורשה כי בן יצחק הוא ג"כ לכן להעלות ארוכתם אמר על הראשונה יברך אותך ועל הב' ויפרך וירבך ועל השלישית והיית לקהל עמים כי אין לך שם גדול מזה. ועל הד' אמר ויתן לך את ברכת אברהם כו'. והרא"י כי לא על עשו נאמר. כי הלא לרשתך את ארץ מגורך הוא אשר נתן אלהים לאברהם כי אשר סובל המגורים והגלות הוא היורש מה שאין כן עשו כי אין לו רק יישוב ומנוחה והוא כי הנה לאברהם נאמר נחלת הארץ סמוך לאומרו כי גר יהיה זרעך כו'.

או יאמר שברכו בחיי ובני ומזוני וזהו ואל שדי יברך אותך בעצמך דהיינו חיי. ויפרך וירבך היינו בני ולהיות שעיקר הברכה היא היות הבנים צדיקים אמר והיית לקהל עמים שהוא שעם שיהיו ממנו עמים כלם יהיו קהל א' משא"כ עשו וישמעאל ששום אחד מהם לא נתייחד עם אחיו להיות ושניהם קהל א'. כ"א יעקב שמטתו שלמה ויתן לך את ברכת אברהם ארץ זבת חלב ודבש היינו מזוני. וריבה האת שיוסיף לך גם את כל העולם ופוצת ימה כו' יותר על ברכת אברהם בעלותו ממצרים שנא' לארכה ולרחבה שיש לה אורך ורוחב שאם לא יהיה לך רק במצרים כבר נשבע זה אלהים לאברהם ולא יחשוב לך לברכה רק העודף. ושיעור הכ' שאם לא יהיה לך רק לרשתך את ארץ מגורך בלבד הלא זו היא אשר כבר נשבע אלהים לאברהם:

ספרונו כאן. ויתן לך את ברכת אברהם. כאמרו והיה ברכה וזה בלמדו דעת את העם ובזה תהיה ברכת האל ית' לך ולזרעך אתך לרשתך. כי כשיהיה גם הזרע מורה צדק יהיה ראוי לירש ויהיה בזה קדוש ה' לא הפכו. כענין ישראל אשר בך אתפאר כי בזה ישמח ה' במעשיו:

37) פרשתינו כז, כט. גְּעַבְדְּךָ עַמִּים (וישתחו) [וְיִשְׁתַּחֲוּוּ] לְךָ לְאֲמִים הַנָּה גְבִיר לְאֲחִיךָ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּגוֹי אַמֵּה אֲרִבְיָה אֲרוּר וּמְבָרְכָה בְּרוּךְ:

שְׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֵן, כָּלֵל שֶׁלֹּא חָרְיוּ מַעֲשֵׂה הוּא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, וַיִּבְרָא אֶת הָאָדָם זֶהוּ כָּלֵל, סָתֵם בְּרִיאָתוֹ מֵהֵיכָן וְסָתֵם מַעֲשָׂיו, חֲזוֹר וּפְרֹשׂ וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹהִים וְגו', וַיִּצְמַח לוֹ גֵן עֵדֶן וַיְנַיִחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן וַיִּפֹּל עָלָיו תְּרֻמָּה, הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה אַחֵר, וְאִינוּ אֵלָּא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן; וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה חֲזוֹר וְכַתֵּב וַיִּצְרֶה ה' וְגו' מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, כְּדֵי לְפָרֵשׁ וַיִּבְאֵל אֶל הָאָדָם לְקָרוֹת שֵׁם וּלְלַמֵּד עַל הַעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק:

31) אבארבנאל כאן. השאלה הי"א למה זה היו כל הברכות האלו מטובות גשמיות ולא זכר בהם דבר נפשי ולא מירושת הארץ ולא ממה שנשבע לאברהם אביו. ובכלל השאלה הזאת למה התחיל הברכות בו"או העטף ויתן לך אלדים וחז"ל אמרו יתן ויחזור ויתן שנתנו טעם לוא"ו והנה פשט הכתוב לא יסבלהו:

תולדות כז, לג. וַיִּתְּרֵךְ יִצְחָק תְּרֻמָּה גְדוֹלָה עַד-מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי-אֲפֹאֵה הוּא הַצֵּד-צִיד וַיִּבְאֵל לִי וְאֶבְל מְכַל בְּטָרְם תְּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם-בְּרוּךְ יְהִיָּה:

רש"י ד"ה גם ברוך יהיה. שלא תאמר אלולי שְׁרָמָה יַעֲקֹב לְאָבִיו לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת, לְכַד הַסְּפִים וּבְרָכוֹ מִדַּעְתּוֹ (בראשית רבה):

32) רשב"ם ד"ה לרשתך את ארץ מגורך - מאחר שלא תקח אשה מבנות כנען שהיו עבדים, כמו שצוה אברהם ליצחק.

חזקוני. לרשתך את ארץ מגריך מאחר שלא תקח אשה מארץ כנען שהם עבדים כמו שצוה לי אברהם אבי.

33) בראשית א, כב. וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהַעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ:

רש"י ד"ה ורבו. אם לא אָמַר אֵלָּא פְּרוּ, הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹמֵר, וְכֹא וּרְבוּ שְׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה:

לך לך יז, כ. וְלִי שְׁמֵעָאֵל שְׁמַעְתִּיךָ הַנָּה | בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהַפְּרִיתִי אֹתוֹ וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאָד מְאֹד שְׁנַיִם-עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וְנִמְתָּיו לְגוֹי גְדוֹל:

וישלח לה, יא. וַיֹּאמֶר לֹו אֱלֹהִים אֲנִי אֶל שְׂדֵי פְרָה וּרְבֵה גוֹי וְקַתֵּל גּוֹיִם יְהִיָּה מִמֶּךָ וּמִלְכִים מִתְּלַצִּיךָ יֵצְאוּ:

רש"י ד"ה פרה ורבה. על שם שְׁעָדָיו לֹא נוֹלַד בְּנֵימִין, וְאֵף עַל פִּי שֶׁכָּבַד בְּתַעֲבָרָה מִמֶּנּוּ:

38 וירא כא, יב. ויאמר אלהים אל־אברהם אל־יִרְעַע בְּעֵינָיֶךָ עַל־הַנְּעוּר וְעַל־אֲמֹתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שְׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִי־צָחָק יִקְרָא לָהּ זָרַע:

39 תיב"ע. ויאמר יי לאברהם לא יבאיש בעיניך על טליא די נפק מתרביתך ועל אמתך דאנת מתרד פל דמימר לך שרה קביל מנה דנביאתא היא ארום ביצחק יתקרון לך בנין ודין בר אמתא לא מתחס בתרד

רמב"ן ר"פ תולדות. אברהם הוליד את יצחק לשון רש"י (רש"י על בראשית כ"ה:י"ט), על ידי שכתוב יצחק בן אברהם הנזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, לכה צר הקב"ה קלסתר פניו דומה לאברהם שיאמרו הפל אברהם הוליד את יצחק. ורבי אברהם אמר (אבן עזרא על בראשית כ"ה:י"ט) עוד, שטעם הוליד – גדל ורבה, כמו "ילדו על ברכי יוסף", כמו שאמר "וישלחם מעל יצחק בנו". והנכון בעיני כי חזר עתה והחל באב היחס, כמנהג הכתוב לחזר באנשי המעלה אל ראש היחס, וכן בדברי הימים (א א יז יח) כתוב "בני שם עילם ואשור וארפכשד לוד וארם וארפכשד ילד את שלח", וכאשר השלים חזר ואמר (שם כד) "שם ארפכשד שלח" עד "אברהם הוא אברהם", וכן ביחוס בנימין חזר למפרע והחל "נר הוליד את קיש וקיש הוליד את שאול" (שם ח לג ט לט), אף כאן אברהם הוליד את יצחק ויצחק הוליד את יעקב פאשר יזכיר. וחסר לספר זה בעבור שאמר (בראשית רבה ס"ב:א) "ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם", שאם אמר גם כן "ואלה תולדות יצחק בן אברהם" בלבד, הנה השנה שניהם ביחוס ובמעלה, ואף כי הקדים הכבוד. ועוד שהיה ראוי שיתחיל באברהם ויאמר "אלה תולדות אברהם", אבל לא רצה לעשות כן שלא מנה ישמעאל ובני קטורה, ולכה חזר והשלים "אברהם הוליד את יצחק" לומר כי הוא לבדו תולדותיו וכאלו לא הוליד אחר יחשב, כמו שנאמר לו (בראשית כ"א:י"ב) "כי ביצחק יקרא לך זרע", ולכה אמר למעלה (כה יב) גם כן "אשר ילדה הגר המצרית שפחת שרה לאברהם" לכבוד יצחק, לומר שאין אלו תולדות היחס לאברהם רק הם בני האמה, וכמו שאמר (בראשית כ"א:י"ג) "וגם את בן האמה לגוי אשימנו". וכן עשה הכתוב אף בדברי הימים (א א כח), כי אמר מתחלה "בני אברהם יצחק וישמעאל ואלה תולדותם בכור ישמעאל נביות", והזכיר "ובני קטורה פילגש אברהם ילדה את זמרון, והיה ראוי שיאמר "בני יצחק" וחסר והחל "ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל":

חיי שרה כה, ה. ויתן אברהם את־כל־אשר־לו ליצחק:

טור הארוך. ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. יש מקשים מהא דאמרינן לא תיהוי בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא ומתוצ' דגר את הגר אינו יורש לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים ומיהו תינח ישמעאל אבל מבני קטורה אכתי קשה ונראה לי שאינו קשה כלל משום שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע לא היה חושב האחרים כזרע אף לענין הירושה. במדרש יש שם טומאה מסר להם פי' לפי שהיו קוראים לעצביהם בשם הגדול לכך למדם לקרות לע"ז שלהם. א"נ הכי פירושו משר להם השם שאפילו בטומאתם יתעסקו בו ומה שלמדם השם והיה יודע שישתמשו בו מפני שראה אותם עוסקים בתרפים ומשתחוי' להם כדי שיגידו להם העתידות אמר להם הניחו אלו מלעובדם ואני אמסור לכם שם שאפילו בטומאה תוכלו להזכירו ותדעו בו העתידות:

פענח רזא. ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, תימה הא אסור לאעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא, וי"ל דגר לא מוריש לעכו"ם לא מד"ת ולא מד"ס כדאיתא בקדושין, והר"ר שמואל מפלייז"א פי' דהכא הי' גזירת המקום שהרי שרה אמרה כי לא יירש בן האמה וגו' והש"י הסכים על ידה שאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה וכנזכר, מפי מהר"ר יוסף:

פרש"י לד"ה א, א. אדם שת אנוש. עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י"ח שנה שמאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל משום יחס דוד המלך, והלויים לשוערים ולשומרים ולמשוררים היאך העמידן דוד על מעמדם והכהנים למשמרותם, לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהוצרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר העכו"ם בניו ובני בניו ומשום בניו צריך ליחס שאר עכו"ם בני כנען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהוצרך להזכיר וליחס תולדות כנען הזכיר על גבם (תולדות) שאר עכו"ם ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמפרש בבראשית רבה משל לאדם שהיה עובר ממקום למקום ונפלה לו מרגליות ועמד האדם וכבר בכברה העפר עד שמצא מרגליות כך אמר הקב"ה מה לי ליחס שם וארפכשד וכו' ותרח אלא למצוא לאברהם ומצאת את לבבו נאמן (לפניך) ומפני כבודו של יצחק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני

לְנֹרְעָה אָתָּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מִלְאָכָו לְפָנֶיהָ
וְלִקְחֹתָ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם:

(44) אלשיך כאן. אך הנה כתבנו למעלה כי שני מיני ברכות הן. יש ברכות טובות העוה"ז ויש רוחניות של עוה"ב והנה כתבנו כי של עוה"ז ראויות לעשו. ושל עוה"ב ליעקב גם כתבנו ששל עוה"ז מפורשת בתורה. ושל עוה"ב ברמז בלבד כמדובר על אומרו גם ברוך יהיה וכתבנו ג"כ מרז"ל שכשבירך יצחק את יעקב הברכה בחושבו שהיה עשו היה עתיד לברך את יעקב עוד ברכה אחרת. וכתבנו כי אין ספק שהיא של טובות העוה"ב וזה יתכן שהיא אשר בירך אותו פה בהפרידו אותו ממנו. וזהו ויברך אותו ולא פירש כי הרוחניות של עוה"ב לא תתפרש בתורה בפירוש כנודע ולכן אמרה כמתיק סוד בינו לבינו וזהו ויקרא יצחק אל יעקב שקראו יהיה לבדו אתו ואז ויצוהו כו'. לומר אחר שקדוש אתה שהברכה של עוה"ב לך היא אל תטמא שלא תקח אשה מבנות כנען. וכאשר תרחק מהטומאה הדבק בטהרה וקום לך פדנה ארם כו' וש"ת אם קדוש אני למה אגרע ממך שלא יצאת לח"ל. והביאו זוגתך פה ואותי תצוה ללכת לח"ל לז"א וקח לך משם אשה לומר קח בעצמך משם למה שהוא לך. כי לא נתקדשת עולה לה' כמוני ויתכן רמז לו מאמרם ז"ל יש הולך אצל זווגו. ויש שזווגו בא אצלו שהוא כפי סוד הנשמות. ואמרו כך על יצחק שזווגו בא אצלו הפך יעקב וזה יאמר וקח לך. כי לך יאתה ללכת אל זווגך מה שלא היה לי כן:

(46) פרשתינו כו, ב. ויקרא אליו יהוה ויאמר אלי-תבד מצריתה שכן בארץ אשר אמר אליך:

רש"י ד"ה אל תרד מצרימה. שְׁהֵנָּה דַעְתּוֹ לְרִדְתַּ מְצָרִימָה, כְּמוֹ שְׂיָרֵד אָבִיו בִּימֵי הָרָעִב; אָמַר לוֹ: אֵל תִּרְדַּ מְצָרִימָה, שְׂאֵתָה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאִין חוּצָה לְאָרֶץ כְּדָא לָךְ:

(47) חיי שרה כד, א-ט. וְאֶבְרָהָם זָמַן בָּא בְּיָמַימָם וַיְהִינָה בְּרַחֲמֵי אֱת־אֶבְרָהָם בְּכָל: וַיֹּאמֶר אֶבְרָהָם אֶל־עֲבָדָיו נִקְוֵן בֵּיתָו הַמְּשָׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׁים־נָא יָדְךָ תַּסֵּת יָרְכִי: וְאִשְׁכִּיפִיעָה בֵּיתָנָה אֶלְהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֶלְהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ: כִּי אֶל־אֲרָצִי וְאֶל־מִוֹלְדֹתַי תִּלְקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לִיצְחָק: וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲעֶבֶד אוֹלִי לֹא־תֵאבְּהָ הָאִשָּׁה לְלִכְתּוֹ אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲשֵׁיב אֲשִׁיב אֶת־בְּנֵי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יִצְאֹתָ מִשָּׁם: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶבְרָהָם הֲשֵׁמֶר לָךְ פֶּן־תֵּשִׁיב אֶת־בְּנֵי שְׁמָה: וַיְהִינָה | אֶלְהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקַטְנֵי מִבֵּית אָבִי וּמִאָרֶץ

שעיר החורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמנע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבחו של אברהם שהיתה בנות נשיאים ואלופים ורצתה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמנע (בראשית ל"ז) וכתיב ותמנע היתה פילגש (שם) אלא לפי שאמרה אם איני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו פילגש ועוד לכן יחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יצחק נתנה הקב"ה לעשו דכתיב ובני עשו יירשום וישבו תחתם (דברים ב': י"ב) ולהודיע קיום דברי הקב"ה שאמר ליצחק להרבות זרעו ולהשליטו בכל ובשביל כבודו של יצחק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגומר (לקמן א'):

(40) לך לך טו, יב. וְהוּא יְהִיָּה פְּרָא אֲדָם יָדוּ בְּכָל וְגַד כָּל בְּו וְעַל־פְּנֵי כָל־אֲחָיו יִשְׁקֶן:

רש"י ד"ה ויד כל בו. הכל שוֹנְאִין אוֹתוֹ וּמְתַקְרִין בוֹ:

(41) ויצא כה, טו. וְהָיָה אָנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וְנִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ:

רש"י ד"ה דברתי לך. לְצַרְפָּד וְעֵלִיף; מַה שְׁהִבְטַחְתִּי לְאֶבְרָהָם עַל זָרְעוֹ, לָךְ הִבְטַחְתִּי וְלֹא לְעִשָׂו, שְׁלֹא אֶמְרְתִּי לוֹ כִּי יִצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע אֶלָּא כִּי בִּיצְחָק, וְלֹא כֹל יִצְחָק, וְכֵן כֹּל לִי וְלָךְ וְלוֹ וְלָהֶם הַסְּמוּכִים אֶצֶל דְּבוּר מְשֻׁמְשִׁים לְשׁוֹן עַל, וְזֶה יוֹכִיחַ, שְׁהָרִי עִם יַעֲקֹב לֹא דִבַּר קִדְּם לְכֹן:

(42) וישלח לה, יז. וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְּיַלְדֹת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־נָעָה לָךְ בָּן:

רש"י ד"ה כי גם זה. נוֹסֵף לָךְ עַל יוֹסֵף; וּרְבוּבִיתוֹ דְרָשׁוּ: עִם כָּל שֶׁבֶט נוֹלְדָה תֹאמָה, וְעִם בְּנֵי־מִין נוֹלְדָה תֹאמָה יִתְרָה:

וישב לז, לה. וַיִּקְמֹו כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמֹו וַיִּמְאֵן לְהַתְּנֵחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֶרְדּוּ אֶל־בְּנֵי אֶבְל שְׂאֵלָה וַיִּבְכֶּה אֹתוֹ אָבִיו:

רש"י ד"ה וכל בנתיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲחִיוֹת תֹּאמֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שֶׁבֶט וְנִשְׂאוּם, רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר כְּנַעֲנִיּוֹת הִיוּ, אֶלָּא מַהוּ וְכָל בְּנֹתָיו? – כְּלוּתָיו, שְׂאִין אָדָם נִמְנָע מִלְּקַרָּא לְחַתְּנֵוּ בְּנֵוּ וְלִכְלָתוֹ בְּתוֹ:

(43) ח"ש כד, ז. וַיְהִינָה | אֶלְהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקַטְנֵי מִבֵּית אָבִי וּמִאָרֶץ מוֹלְדֹתַי וְאֲשֶׁר דִּבַּר־לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר

מולדתו נאָשֶׁר דְּבַר־לִי וְנֹאשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְנִרְעָה אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכָוּ לְפָנָיו וְלִקְחַתָּ אִשָּׁה
לְבָנִי מִשָּׁם: וְאִם־לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרָיו וְנִלְוִיתָ
מִשְׁבַּעַתִּי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תִשָּׁב שְׁמָה: וְיִשָּׁם הָעֶבֶד
אֶת־יָדוֹ תַּחַת גֵּרָה אֲבָרְתֶּם אֲדַגְּנוּ וְיִשְׁבַּע לֹו עַל־הַדָּבָר
הַזֶּה:

לקוטי שיחות חלק טו עמוד 158. אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתיו בפי הבריות, וואָס דערמיט פֿאַלט אָפּ די תמי' פֿאַרוואָס אברהם וויל ניט נעמען פון די בנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן - ווארום הגם אז עכשיו" איז דער אויבערשטער דאָ (במקומו של אברהם) אויך אלקי הארץ" דורכדעם וואָס אברהם האָט דא מפרסם געווען אלקותו ית' בעולם, האָט דאָס אָבער נאָך ניט משפיע געווען אויף די בנות המקום ביז צו זיין ראוי אַלס שידוך פֿאַר יצחק'ן, ווייל דאָס איז נאָר אין אַן אופן שהרגלי תיו בפי הבריות" בלויז אַן ענין פון רגילות בפי הבריות", אָבער ניט קיין שינוי אין הנהגה און אין מעשה אבל כשלקחני מבית אבי הי' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא הי' רגיל בארץ": לאידך גיסא האָט אָבער קיין אָרט ניט צו ברענגען יצחק'ן אינעם ארץ פון בית אבי", ווייל די השפעה פון אברהם, דער ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם", ביז צום ווערן אויך אלקי הארץ" (לכה"פ אין אַן אופן פון הרגלתיו בפיו"), איז ערשט געווען שפעטער נאכדעם ווי לקחני מבית - אבי"; אבל כשלקחני מבית אבי וכו' לא הי' רגיל בארץ" ובמילא איז דער ארט פון בית אבי" געווען (און געבליבן) אין אַן אופן וואו ס'איז געווען נאָר אלקי השמים ולא אלקי הארץ", זיי האָבן ניט מכיר געווען דעם אויבערשטן, און שמו לא הי' רגיל בארץ".

שם עמוד 201. דעם ענין, אז יצחק זאל ניט ארויסגיין פון ארץ ישראל, געפינט מען שוין פריער - ווען אברהם האט געשיקט אליעזר'ן אין חוץ לארץ "אל ארצי גו' ולקחת אשה לבני ליצחק", איז אויף אליעזר'ס שאלה "אולי לא תאבה האשה גו' אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך גו'", האט אים אברהם געענטפערט "השמר לך פן תשיב את בני שמה" - און דארטן געפינט מען ניט אז מען זאל מפרש זיין אז דאס איז צוליב דעם וואס יצחק איז געווען אן עולה תמימה.

(48) לקוטי שיחות שם עמוד 203 הערה 29. ומכיון שאין בזה איסור מובן זה שיעקב ירד למצרים (אלא

שהי' מיצר על שנזקק לצאת (מארץ אבותיו כו') לחוץ לארץ). ולהעיר מב"ר (פס"ח, ה) א"ר הושע'י אבא כו' מהיכן הורשה כו' אף אני כו' אם נותן לי רשות. אבל לכאורה אין הכוונה כפשוטה, שהרי נצטווה ע"ז מאביו ואמו. וראה לקמן הערות 68, 69.

(49) שם כד, כד. ותאמר אליו בת־בתואל אַנְכִי בְּדִמְלָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְנָחֹר:

ויצא כט, יז. ותאמר אליו בת־בתואל אַנְכִי בְּדִמְלָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְנָחֹר:

רש"י ד"ה רכות. שְׁהִיְתָה סְבוּרָה לְעֹלוֹת בְּגוֹרְלוֹ שֶׁל עֶשָׂו וּבּוֹכָה, שְׁהִיּוּ הַפֶּל אוֹמְרִים שְׁנֵי בָנִים לְרַבְקָה וְשְׁתֵּי בָנוֹת לְלֶבָן, הַגְּדוּלָה לְגְדוֹל וְהַקְּטָנָה לְקָטָן (כבא בתרא ככ"ג):

(50) ר"ה טז עמוד ב. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְקַרְעִין גֹּזֵר דִּינֵוֹ שֶׁל אָדָם, אֵלּוּ הֵן: צְדָקָה, צְעָקָה, שִׁינוּי הַשֵּׁם, וְשִׁינוּי מַעֲשֵׂה. צְדָקָה, דְּכַתִּיב: "וּצְדָקָה תַצִּיל מִמָּוֶת". צְעָקָה, דְּכַתִּיב: "וַיִּצְעַקוּ אֵל ה' בְּצַר לָהֶם וּמִצַּוּקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם". שִׁינוּי הַשֵּׁם, דְּכַתִּיב: "שָׂרִי אֲשֶׁתָּךְ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָה שָׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָה", וְכַתִּיב: "וּבְרַכְתִּי אוֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן". שִׁינוּי מַעֲשֵׂה, דְּכַתִּיב: "וַיִּבְרָא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם", וְכַתִּיב: "וַיִּבְרָא הָאֱלֹהִים עַל הָרְעָה אֲשֶׁר דָּבַר לְעֹשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עֲשָׂה". וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: אֵף שִׁינוּי מְקוֹם, דְּכַתִּיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לָךְ לָךְ מֵאַרְצְךָ", וְהִדָּר: "וַיֹּאמֶר לְגוֹי גְדוֹל". וְאִידֶּךָ: הֵהוּא זְכוּתָא דְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הוּא דַּעֲהֵנְיָ לִיה.

לך לך טז, ג. וְתִלָּח שְׂרָי אֲשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הַגֵּר הַמִּצְרִית שֶׁפָּחַתָּה מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְעֵבֶת אַבְרָם בְּאַרְץ כְּנָעַן וְתִתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁה לֹו לְאִשָּׁה:

רש"י ד"ה לשבת אברם וגו'. מִגִּיד שָׂאִין יִשְׁיֵבַת חוּצָה לְאַרְץ עוֹלָה לֹו מִן הַמִּנְּנָן (יב' ס"ד), לְפִי שֶׁלֹא נֹאמַר לֹו וְאִשָּׁה לְגוֹי גְדוֹל, עַד שֶׁיָּבֵא לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל:

(51) פרש"י ר"פ לך לך. לְךָ לְךָ. לְהִנָּאֲתָה וּלְטוֹכָתָה, שֶׁם אִשָּׁה לְגוֹי גְדוֹל, כָּאִן אִי אִתָּה זוֹכָה לְבָנִים, וְעוֹד שְׂאוּדֵיעַ טְבַעָה בְּעוֹלָם:

(52) ויגש מו, ג. וַיֹּאמֶר אַנְכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָה כִּי־לְגוֹי גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם:

53) לך לך יז, כ. וְלִישְׁמַעְיָאל שְׁמַעְתִּיךָ הִגֵּה | בְּרַכְתִּי אֹתוֹ
וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֹד בְּמֵאֹד שְׁנַיִם-עָשָׂר
גְּדוֹל יוֹלִיד וְנִמְתִּיו לְגוֹי גְּדוֹל:

שם טז, י. וַיֹּאמֶר לָהּ מִלֶּאֱדָה יְהוָה הִרְבָּה אֲרַבָּה אֶת-זַרְעֲךָ
וְלֹא יִסְפָּר מְרַב:

וירא כא, יג. וְגַם אֶת-בְּוֹהֶאֱמָה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זַרְעֲךָ
הוּא:

שם יח, קומי שאי את-הנער והתניקי את-יך בּוֹ כִּי-לְגוֹי
גְּדוֹל אֲשִׁימְנוּ:

54) פרשתינו כה, כג. וַיֹּאמֶר יְהוָה לֵּה שְׁנֵי (גיים) [גוים]
בְּבִטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּעֶדָה יִפְרְדּוּ וְלֹאֵם מִלְּאֵם יֵאָמֵץ וְרַב
יַעֲבֹד צָעִיר:

וישלח לו, ז. כִּי-הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשָּׂבַת יַחֲדָו וְלֹא יִכְלָה
אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשָׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מְקַנְיָהֶם:

רש"י ד"ה ולא יכלה ארץ מגוריהם. לְהַסְפִּיק מִרְעֵה
לְבַהֲמוֹת שְׁלֵקָה (ב"ר). ומ"א: **מפני יעקב אחיו.** מִפְּנֵי
שֵׁטֶר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת "כִּי גַר יִהְיֶה זַרְעֲךָ" הַמְטִיל עַל זַרְעוֹ
שֶׁל יַצְחָק, אָמַר אֵלֶּךָ לִי מִכָּאן, אֵין לִי חֶלֶק לֹא בַּמִּתְנָה,
שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְלֹא בְּפִרְעוֹן הַשֵּׁטֶר, וּמִפְּנֵי
הַבוֹשָׁה שֶׁמְכַר בְּכוֹרָתוֹ: